

Песма нас је одржала

Вера Миланковић
Факултет музичке уметности, Универзитет уметности у Београду

Апстракт

Већ покорени заводљивостима технологије, од пролећа 2020. године, живимо готово искључиво путем посредника – рачунара. Над слухом и додиром одавно доминира вид. Аналогну технологију заменила је дигитална. Од силне жеље за савршенством, губи се непосредност. Добра која нису на тржишту сматрају се теретом. Најдужу српску традицију – песму и певање – угрожавају с једне стране тржиште и медији, а са друге недовољна свест о њеном значају. Песма и певање доказ су постојања, опстајања и трајања.

У кога нема музике у души
Ког склад не дира слатких звукова
Зрео је тај за подвале, издајства
И разбојништва; тупе су к'о ноћ
Његовог духа радње; а к'о Ереб [1]
Мрачне у њега склоности; оваквом
Не веруј никад. Слушај музику [2]

Кључне речи: песма, певање, образовање

1. Самоћа гомила отуђеност

Од пролећа 2020. године, живимо (не)нормално, путем посредника – рачунара. Изласци у позориште, на изложбу, концерт уденути су у оквир монитора. Он је, без обзира на величину, пуки рам који ограничава видик, укида непосредност и размену утисака, док емоционални набој своди на минимум.

Покорили смо се заводљивости технологије, која годинама смањује непосредну комуникацију међу људима. Не чуди нас загрљен пар који, уместо разговора, комуницира порукама преко телефона, или чланови породице који, уместо зближавања на летовању, „пиље“ сваки у свој телефон.

С једне стране, „излазак“ на концерт већ дуже времена клизи ка отуђености. Аудио-видео-уређаји учвршћују самоћу, утркују се који ће верније и савршеније да пренесе концерт у кућу слушаоца. Слушалац постаје конзумент технологије која му омогућује да сав срећан бира виртуелни ред и седиште у некој од престижних светских концертних дворана из фотеље своје дневне собе.

Живо концертно искуство, са друге стране, пресељава се у хале, јер постаје исплатива роба на тржишту за широки круг конзументата. Публика прати извођача са стотину метара удаљености на великим екранима, а звук са звучника. Уместо непосредног струјања између извођача и публике, музика пролази кроз разне „проводнике“ од микрофона, преко миксете до рачунара, где се кодира па декодира у зависности од такозваног формата (исто важи за слику, само што је уместо микрофона први посредник камера). Формати звука односно слике служе да би се што више сати информација ускладиштило на што мањем простору.

Одбачена је аналогна технологија, која је „записивала“ све што чује (не)савршно људско ухо у датом простору. Њено место заузела је дигитална техника. Она, с једне стране, даје

запис очишћен од непожељних шума (сале и механизма инструмента), а са друге, „шири“ опсег фреквенција, које би се у природној акустици изгубиле са квадратом растојања. Занемарује се такође и чињеница да природну звучну равнотежу успостављају и природни материјали у сали [3].

Сабијење аудио-визуелних информација у формате *mp3* или *mp4* потврђује ону морбидну енглеску пословицу која каже да су „са прљавом водом избацили и дете“. Утисак тродимензионалне природне просторности коју музика заузима зависи искључиво од укуса и вештине тон-мајстора и поставке микрофона. Нову популарну музику, у којој домирирају вештачки генерисани музички инструменти, већина младих слуша кроз слушалице лошег квалитета, дубоко утиснутих у ушну шкољку. Осим што се тиме одвајају од стварности, угрожавајући свој и туђи живот, трајно оштећују чуло слуха. Сакс [4] упозорава да је Кортијев орган [5], иако добро заштићен од случајних повреда (смештен дубоко у глави и затворен у чврсту и тврду кост), потпуно незаштићен од буке.

2. Слух, додир и вид

Живимо у свету визуелних информација, у којем се слух и додир потискују се од најранијег детињства. Иако дете чује и пре рођења, те му је слух једина веза између живота пре и после рођења, чим прогледа, све играчке усмеравају пажњу ка препознавању облика и боја. Дете је наведено да се ослања на вид, који обавештава само о ономе што се налази испред: препреке, зидови и сл. Када се томе додају (не)нормалне данашње околности, у којима је видно поље сабијено на простор монитора, вреба опасност од „карантинске кратковидности“ [6], на коју упозоравају истраживања у Холандији и Кини.

До које мере су очи несигуран извор информација, добро познаје српско искуство преношено усменом традицијом с колена на колена, речима Старца Вујадина: „Ја не казах за лажљиве очи, које су ме на зло наводиле, гледајући с највише планине, гледајући доље на друмове, куд пролазе Турци и трговци“ [7].

Насупрот виду, слухом чујемо свет око себе, целу околину и све што допире до нас са свих страна и изван зидова. Укратко: вид упозорава, слух ослобађа. На страну додир, који је готово сасвим занемарено чуло, иако се зна да су деца рођена са способношћу да „чују“ и прстима јер постоји аналогно разумевање између уха и руке [8].

Не изненађује мир, сталоженост и поверење у понашању слепих у поређењу са нервозом и сумњичавошћу коју налазимо код многих глувих особа. Зукеркандл каже да у стварности слепо лице не реагује као затвореник кога шпијунирају, који треба стално да је на опрезу [9]. Тако се понаша управо глуво лице, јер му је најважније чуло које га повезује са спољним светом заказало.

3. Песма нас је одржала

Занемаривање слуха и подређеност виду доводи до тога да и певање постаје незамисливо без визуелних ефеката који одвлаче пажњу са правог учинка певања. Певање, према речима Несторовића, редукује стрес и поправља имунитет, посебно у групном певању [10]. Певање је вековима имало незаменљиву улогу у опстајању српског народа, од епског певања уз гусле и појања у цркви до подизања националне свести кроз црквена певачка друштва која су се оснивала у деветнаестом веку [11]. У двадесетом веку, наставља се

традиција кроз културно-уметничка друштва. Најдужа српска традиција музицирања и јесте управо певање, а посебно хорско певање последња два века.

Данашње тржиште нема „слуха“ за све оно што нема номиналну вредност, не може да се купи или прода. Многе хорове, посебно оне везане за културно-уметничка друштва, потопила је приватизација, одузимајући им просторије за пробе и вежбања. Драстично се смањило број традиционалних хорских сусрета, фестивала и такмичења. Студентска популација све мање пева, а то су будући родитељи, који би требало да певају својој деци.

Будући родитељи не певају јер су им за организовано певање у хоровима потребни и труд и напор, јер је хорова све мање Поп-музика коју би певушили током двадесетог века развијала се у правцу све наглашенијег ритма, мање или више занимљивих аранжмана, сужавајући мелодију. Некада су мелодије биле развијене, великог опсега. У њима је могла да се чује целокупна хармонијска структура (читај: подтекст), тако да су могле да се певају без икакве пратње. Уз часне изузетке, данас се сва лепота и узбуђење налазе у аранжману и пратњи, а сама мелодија, ако се пева без пратње, делује оскудно, незанимљиво, монотono и као да је малог опсега. Певушење такве мелодије не учествује у развијању вокалног апарата, већ, напротив, подстиче инерцију и у интонацији самог говора.

У дуговечним друштвима, деца традиционално одрастају окружена песмом и певањем, чиме постају пуноправни чланови заједнице. Песмом се буди колективно искуство. Многе нације имају читав репертоар песама намењених стицању првих сазнања, правила понашања, навика, учење страних језика и васпитања уопште.

Мајка и породица су природно окружење у коме деца проговоре – пропевају. Бјерквол истиче да је спонтана песма дечји музички матерњи језик и у ужем, лингвистичком, смислу [12]. Мајчино певање по правилу учествује у животу деце од пре рођења. Доказано је да музика коју дете слуша пре рођења касније у животу има дејство благо умиријућег средства у тренуцима стреса [13]. По рођењу, опонашањем мајчиног певања, дете наставља да улази у музику.

Једносмерно механичко емитовање музике са звучника оставља на децу много слабији утисак од близине тоpline другог људског бића [14]. Песма и певање представљају први непосредан и природан вид музицирања, који води ка упознавању са музиком. Већ из наслова поглавља књиге Шепарда [15] види се да активно делање у музици уопште утиче на обликовање мозга и боље лингвистичке способности; музика подстиче на покрет и развија способност физичке координације и њену контролу; она помаже у памћењу и задржавању упамћеног; помаже у разумевању математике и науке уопште; поучава високо развијене друштвене вештине; помаже у заједничком раду; подстиче емоционално и свако друго здравље; подстиче израз и стваралаштво; а учење инструмента побољшава менталне функције.

Нова песма се свесно учи, на основу искуства несвесно упамћених мелодија. Свако ново знање се трајно усваја само ако наиђе на одговарајућу унутрашњу резонанцу у искуству. У противном, своди се на празну чињеницу, која не улази у дугорочно памћење. На то упозорава Нојман, када каже да је „карактеристика процеса диференцијације у детињству губитак и одустајање од неких чинилаца савршенства и целовитости које психологија детета наслеђује у мери у којој је одређена плеромом – уроборосом“ [16]. Заједничко

својство човека-генија, креативног уметника и лаика – чаролија и привлачност постојања – мора бити жртвована. Циљ сваког образовања, не само у нашој култури, јесте да протера дете из његовог урођеног генија и да га кроз диференцијацију и одрицање од целовитости сведе на Старог Адама, пут колективне неупотребљивости [16].

Свако од нас рођен је са целокупним искуством предака похрањеном у колективном памћењу од памтивека до данас. Образовање и васпитање одавно не поштују принцип буђења тог искуства. Напротив, бришу га како не би ометало наметање рационалног појмања света. Образовање и васпитавање које се темељи на буђењу колективног памћења захтева дубинско посвећење сваком детету и холистички прилаз појавама које се уче. Такво образовање и васпитање захтева стрпљење и посвећење, а не брзину и површност. Оно је само наизглед споро, јер не пружа „инстант“ резултате. Оно се испрва ослања на митове и предања, буди машту и повезује прошлост са садашњошћу, да би обезбедило будућност. Временом добија на убрзању толико да сустигне и претигне рационално учење, с том разликом што остаје трајно упамћено.

Управо се на овоме заснива природно учење песме кроз певање. Памте се не само мелодије већ мноштво најразличитијих мелодијских образаца, на страну поетски текстови. Оно је последњи сведок слободног учења. Не потпада под поредак ствари природних наука, не може и не треба деци рационално да се објасни. Довољно је да деца разумеју поетски садржај, да мелодија прати његову звучну контуру, а да ритам мелодије прати природни ритам стихова. Ако је све то усклађено, песма ће се певати такоређи сама од себе. Наравно, ради се о народној песми коју је време исклесало до савршенства и о компонованој песми врхунског квалитета.

Музика има своја веома строга правила, која закони природних наука не могу до краја да докуче. Њих открива само онај ко жели и уме да уђе у њену суштину, непосредно и природно – певањем. Свака нова мелодија садржи прегршт већ познатих мелодијских образаца који су само променили редослед односно контекст. Као што се у поезији иста реч, мисао или реченица различито изговара у различитим песмама у зависности од форме, контекста, стила, жанра, ... Неко ће рећи да је то и сувише сложено, готово немогуће. Није, само ако се пева, сортира и групише у памћењу на исти начин на који се памте књиге, филмове, јела, ... О принципима сортирања и груписања, стварања личног музичког „речника“ као алата за памћење, писала сам у тексту о поимању музике [17].

У данашње време, деца, нажалост, не певају. Деци је гласовни апарат неразвијен. Њихов опсег гласа је скучен и неразвијен за говор, а камоли за певање. На пријемном испиту за музичке школе, где се примају музикална деца, музикалност се више не проверава само певањем. Уместо тога, проверава се способност чувења и памћења разних кратких ритмичких модела и издвојених тонова. Па и у том случају, ако дете треба да понови образац одсвиран на инструменту, одговор је далеко слабији него ако тај исти образац испитивач отпева. Када је тако у музичким школама, не смемо ни да замислимо како је тек тешко одабрати добре мале певаче за хор у општеобразовним школама.

Свесна значаја песме и певања, као оснивач и организатор Педагошког форума (данас Педагошки форум сценских уметности [18]), посветила сам чак три узастопна скупа овој значајној теми. Сви радови су штампани у зборницима у издању Факултета музичке уметности у Београду [19].

4. Закључак

Деци треба на првом месту певати. Пружити им могућност да песму слушају без туђе визуелизације. Деца сама треба да замишљају сцену, догађај и ликове о којима песма говори. Да би све то било могуће, родитељима је потребно да дођу до дечјих песама, првенствено народних, али и квалитетних компонованих. Већ дуже време је понуда музичких садржаја за децу веома оскудна. Фонотека Радио-Београда баштини на стотине снимака дечјих песама посебно из времена када је стваралаштво за децу било високо цењено. То време је било идеолошки обојено, али је обиловало садржајима који су величали породицу, родитељство, природу, другарство, саборност, родољубље, доброту и будило радозналост. Поред тога, интерпретације тих песама биле су беспрекорне, лишене маниризама, уз „живе“ инструменте као и снимке са концерата. На стотине снимака песама које су остварили дечји хор „Колибри“ уз свог оснивача Милицу Манојловић нестало је из етра. Могуће с тога што су били еталон врхунског дечјег природног певања. Тим самим сведоче, опомињу и упозоравају на стрмоглави пад квалитета дечјег певања. Има и данас дечјих хорова који баштине ту и такву традицију. Њихово предано певање плени и лепотом и садржајем, али и они морају да укључе, макар дискретно, сценски покрет, да би били примећени. Међутим, њима је ипак квалитет певања значајнији од скакања по сцени, те их медији не промовишу као узор – нису довољно атрактивни.

Наш је задатак да скренемо пажњу на све оно што квари дечју песму:

1. стихови безначајног садржаја, чији ритам не одговара ритму мелодије;
2. не поштују се нагласци српског језика, већ се удевају у англосаксонске ритмичке обрасце;
3. контуре мелодија не одговарају природној интонацији стихова;
4. на исти начин се певају песме различитих садржаја;
5. нашминкне девојчице, неукусно одевене, свом својом појавом негирају лепоту детињства и радост одрастања.

Верујем да ће се публика заморити од медијског неукуса, бљештавила и наметљиве веселости, који одвлаче пажњу од певања песме и свих њених недостатака. Надамо се да ће овај текст прочитаги неко од утицаја, ко воли Србију и жели да се деца подижу као здрав део заједнице.

Напомене и референце

- [1] Мрачан и суморан подземни простор кроз који пролазе душе не путу у хад.
- [2] *Celokupna dela Vilijama Šekspira*, 4, Kultura, Beograd, 1963, str. 104.
- [3] У оперским кућама, кристални лустер није сведок (не)укуса већ служи да „разбије“ високе а плишана седишта да „упију“ ниске фреквенце. Само од тон-мајстора зависи да ли ће слушалац добити три просторне димензије музике или ће она бити сабијена у једну раван.
- [4] O. Saks, *Muzikofilija*, Clio, Beograd, 2007, str. 127.
- [5] Алфонсо Корти је физиолог који је 1851. године открио сложену сензорну структуру која лежи на базилијарној мембрани пужа уха.
- [6] <https://www.srbijadanas.com/vesti/drustvo/korona-nam-donela-jos-jedan-zdravstveni-problem-karantinska-kratkovidost-najvise-pogada-decu-koji-su-2021-01-26>.
- [7] Старац Вујадин, <https://www.prelepapoezija.com/stari-vujadin/>.

- [8] J-R. Bjerkvøl, *Nadahnuto biće*, Plato, Beograd, 2005, str. 225.
- [9] V. Zuckerkandl, *Sound and Symbol*, Princeton University Press, 1975, p. 3.
- [10] B. Nestorović, *Između dva sveta*, Gnosis Lux, Beograd, 2020, str. 277.
- [11] Од најстаријих певачких друштава издвајамо Панчевачко српско црквено певачко друштво, основано 1838, и Прво београдско певачко друштво, основано 1853. године.
- [12] J-R. Bjerkvøl, *Nadahnuto biće*, Plato, Beograd, 2005, str. 106.
- [13] Ова чињеница је постала толико широко позната да је на Интернету довољно укуцати кључне речи да се излистају силни садржаји који се овим баве, на пример, [https://www.healthline.com/health/pregnancy/music-for-baby-in-womb#Can-you-hear-me,-baby?-](https://www.healthline.com/health/pregnancy/music-for-baby-in-womb#Can-you-hear-me,-baby?).
- [14] J-R. Bjerkvøl, *Nadahnuto biće*, Plato, Beograd, 2005, стр. 105.
- [15] P. Sheppard, *Music Makes Your Child Smarter*, Artmis Music, Iver Heath, 2005.
- [16] E. Neumann, *The Origins and History of Consciousness*, Bollingen Series XLII, Princeton University Press, Princeton, 1969, p. 400.
- [17] В. Миланковић, *Поимање музике*, у: *Музички идентитети*, М. Петровић, уредник, Зборник радова 20. Педагошког форума сценских уметности, Факултет музичких уметности, Београд, 2018, стр. 9;
http://www.fmu.bg.ac.rs/dokumentacija/elektronske_publicacije/Zbornik%20PFSU%20za%202017_20-10-2018%20ZA%20SAJT.pdf.
- [18] О раду Педагошког форума сценских уметности можете се обавестити на <https://www.facebook.com/PedagogicalForumOfPerformingArtsBelgrade/>.
- [19] *Песма као основно средство комуникације*, В. Миланковић, уредник, Зборник радова 2. Педагошког форума, Факултет музичке уметности, Београд, 2000; *Певање као основно средство тумачења музике*, В. Миланковић, уредник, Зборник радова 3. Педагошког форума, Факултет музичке уметности, Београд, 2001; *Утицај жанра песме на процес тумачења музичког садржаја*, В. Миланковић, уредник, Зборник радова 4. Педагошког форума, Факултет музичке уметности, Београд, 2002.